

4. Хоєцький П.Б., Ходзінський В.П., Різун В.Б. До питання про живлення крота європейського в Розточчі і Західному Поділлі// Наук. вісник УкрДЛТУ: Зб. наук.-техн. праць. – Львів: УкрДЛТУ. – 2002, вип. 12.8. – С. 42-47.

УДК 630×228.81:630×182.47/48 [477/41]

Доц. С.І. Шабарова, канд. біол. наук; доц. І.М. Верхогляд, канд. біол. наук – НАУ

АНАЛІЗ СИСТЕМАТИЧНОЇ СТРУКТУРИ СУЧАСНОЇ ФЛОРИ ТРАВ'ЯНИСТОГО ПОКРИВУ СУДІБРОВ І ДІБРОВ ГОЛОСІЇВСЬКОГО ЛІСУ

Наведено видовий склад та таксономічна структура сучасної флори Голосіївського лісу, а також інтерпретація тенденції її антропогенної трансформації.

Ключові слова: флора, антропогенна трансформація, таксономічна структура.

Doc. S. Schabarova, doc. I. Verkhoglyad – NAU

Analysis Of Modern Flora Of Golosievsky Forest

There have been given the species composition of modern flora of Golosievsky forest, the analysis of its taxonomic structure and the interpretation of the antropogenious transformation tendencies.

Key words: flora, antropogenious transformation, taxonomic structure.

Розвиток науково-технічної революції привів до значного зростання впливу на природні екосистеми техногенного та антропогенного факторів. У зв'язку з господарською діяльністю, порушуються природні фітоценози, в них змінюється кількість та співвідношення видів рослин [2, 4].

У сучасних умовах надзвичайно актуальним є питання вивчення і збереження природних екосистем як банків генетичних ресурсів в Україні.

Лісові природні екосистеми в Україні значною мірою видозмінені, або ж зруйновані під впливом антропогенного тиску [9], тому питання вивчення динаміки їх змін і розробка природоохоронних заходів по їх збереженню, набуває особливого значення.

Голосіївський ліс розташований на південно-східній околиці м. Києва і займає площу близько 200 га. Корінними типами лісу є свіжі, вологі та сирі судіброви з невеликими за площею острівцями свіжих дібров [5].

У зв'язку з могутнім впливом антропогенного фактору на рослинний покрив лісу, флористичний склад трав'яного покриву змінюється, спостерігається формування синантропної групи видів, які особливо помітні в місцях постійного рекреаційного навантаження. Значно збільшується кількість однорічних рослин порівняно з багаторічними [2, 4].

Дикоросла флора України в цілому за своєю систематичною структурою і флористичними пропорціями типова для Голарктичного царства (Holarctis), бореального підцарства, східноєвропейської провінції [7, 8, 10], тому найбільша кількість видів відноситься до відділу покритонасінних, вищі спорові рослини представлені незначною кількістю таксонів.

Метою даного дослідження було не тільки встановлення видового складу трав'янистих рослин, що утворюють надґрунтовий покрив судібров і

дібров, але і визначення його систематичної структури та порівняння її із систематичною структурою флори України.

Розподіл видів між різними таксонами дає можливість визначення чисельного складу родин вищих рослин, які займають панівне положення.

Розгляд кількісних співвідношень, що характеризують систематичну структуру певної флори, створює деякі передумови для розуміння її сутності, включаючи питання обумовленості її природи зв'язками рослин з типами місцезростання, напрямками і ступенем трансформації, що виникають і умовах антропогенного пресу [2, 4, 6, 9].

Флора трав'янистих рослин Київської області в цілому і Голосіївського лісу зокрема, за останні десятиріччя вивчалась лише спорадично [5]. У зв'язку з цим, вивчення довготривалого впливу рекреації на стан та склад рослин у корінних типах Голосіївського лісу є надзвичайно актуальною.

Вивчення флори проводили екскурсійним методом із використанням загально визнаних методик лісотипологічних досліджень [1] та шляхом порівняння з рослинами, зібраними протягом останніх 30 років у вказаній екосистемі, які зберігаються у гербарному фонді наукового гербарію кафедри ботаніки Національного аграрного університету.

У таблиці наводиться кількісний склад видів трав'яної флори судібров і дібров у межах родин. У процесі інвентаризації флори ми брали до уваги лише трав'яно-чагарниковий покрив лісу, окраїн лісових боліт і озер, лісові галявини і узбіччя доріг, тому список родин включає тільки ці види.

Табл. Розподіл видів трав'яної флори судібров і дібров Голосіївського лісу за родинами

№ з/п	Назва родини	Кількість видів			Кількість видів у флорі України [3]	% від загальної кількості
		Вищі спорові рослини	Клас Дводольні	Клас Однодольні		
1	2	3	4	5	6	7
1.	Equisetaceae	5			8	63
2.	Athyriaceae	2			8	25
3.	Aspidiaceae	2			13	15
4.	Hypolepidiaceae	1			2	50
Всього:		10			31	32
5.	Aristolochiaceae		1		2	50
6.	Ranunculaceae		12		106	11
7.	Papaveraceae		1		27	4
8.	Fumariaceae		4		6-7	66
9.	Cannabaceae		2		2	100
10.	Urticaceae		2		4	50
11.	Caryophyllaceae		13		220	6
12.	Polygonaceae		8		64	13
13.	Hypericaceae		1		12	8
14.	Violaceae		6		41	15
15.	Brassicaceae		12		200	6
16.	Primulaceae		3		12	25
17.	Malvaceae		2		16	13

1	2	3	4	5	6	7
18.	Euphorbiaceae		3		60	5
19.	Crassulaceae		1		24	4
20.	Saxifragaceae		1		18	6
21.	Rosaceae		9		289	3
22.	Fabaceae		18		260	7
23.	Onagraceae		4		24	17
24.	Oxalidaceae		1		3	33
25.	Geraniaceae		5		32	16
26.	Balsaminaceae		1		4	25
27.	Apiaceae		13		140	9
28.	Vitaceae		1		8	13
29.	Santalaceae		1		57	2
30.	Adoxaceae		1		1	100
31.	Valeriniaceae		1		13	8
32.	Apocinaceae		1		3	33
33.	Rubiaceae		5		77	6
34.	Convolvulaceae		2		4	50
35.	Boraginaceae		7		111	6
36.	Solanaceae		2		25-30	8
37.	Scrophylariaceae		14		205	7
38.	Plantaginaceae		3		15	20
39.	Verbenaceae		1		4	25
40.	Lamiaceae		23		170	14
41.	Campanulaceae		2		30	7
42.	Asteraceae		25		370-400	6
Всього:			212		2665	8
43.	Melanthiaceae			1	3	33
44.	Liliaceae			3	35	9
45.	Hyacinthaceae			1	7	14
46.	Convallariaceae			4	5	80
47.	Alliaceae			1	43	2
48.	Trilliaceae			1	3	33
49.	Orchidaceae			2	66	3
50.	Juniaceae			3	40	8
51.	Cyperaceae			12	140	9
52.	Poaceae			25	200	13
Всього:				53	542	10
Разом:		кількість родин: 52		275	3238	8

Висновки

1. Як видно з таблиці, флора судібров і дібров Голосіївського лісу налічує 275 видів, що належать до 52 родин судинних рослин. Кількісні співвідношення між великими таксонами такі: вищі спорові рослини, за виключенням мохоподібних становлять 10 видів – 3,6 %, дводольні 212 видів – 77 %, однодольні 53 види – 19 %, в цілому ці співвідношення близькі до співвідношення у флорі України одно- і дводольних рослин – 1: 4.
2. Провідними родинами флори досліджуваної території є 1) Asteraceae та Poaceae – по 25 видів; 2) Lamiaceae – 23 види; 3) Fabaceae – 18 ви-

- дів; 4) Scrophylariaceae – 14 видів; 5) Apiaceae та Caryophyllaceae – по 13 видів; 6) Ranunculaceae, Brassicaceae та Cyperaceae – по 12 видів.
3. Ретельний аналіз видового складу рослин трав'яної флори лісового надґрунтового покриву виявив закономірності, які властиві трансформованій флорі, що піддається впливу антропогенного фактору.
 - 3а. Практично зникли популяції деяких цінних лікарських рослин, що були поширені 20-30 років тому, а саме *Hypericum perforatum*, *Lathraea squamaria*, *Origanum vulgare*, *Primula veris*, *Betonica officinalis*, *Achillea submillefolia*, *Symphytum officinalis*, *Asparagus officinalis*, *Vinca minor*, *Eringium planum*, *Tanacetum vulgare*, *Agrimonia eupatoria*, *Viola tricolor*, *V. odorata*.
 - 3б. Внаслідок своїх декоративних властивостей знищені зарості ранньовесняних ефемероїдів: *Scilla bifolia*, *S. Sibirica*, *Gagea lutea*, майже всі види родини зозулинцевих, деякі види роду *Allium*, значно зменшились зарості *Convallaria majalis*, *Pulmonaria obscura*, *Corydalis cava* та ін.
 4. Деякі з цих видів необхідно охороняти і створювати колекційні розсадники з наступною репатріацією в місця природного поширення, а також виділити так звані "екологічні стежки".
 5. Ділянки Голосіївського лісу, які активно відвідуються населенням, демонструють повну трансформацію природної флори, або характеризуються повною відсутністю рослинності.
 6. Як правило, в цих місцях і на прилеглих територіях, в надґрунтовому покриві переважають злаки, що витримують ущільнення ґрунту і витоптування.
 7. Чимало тут занесених рослин, пов'язаних з присутністю людини і небажаних компонентів ценозів, таких як, *Cannabis arvensis*, *Barbarea vulgaris*, *Datura stramonium*, *Stenactis annua*, *Lapsana communis*, *Impatiens parviflora*.
 8. Як справедливо відмітив академік А. Тахтаджян [5], збереження кожної окремої екосистеми неможливе без збереження таксономічної різноманітності її компонентів. Збіднення багатьох екосистем, що відбувається останнім часом, приводить до їх структурного спрощення і втрати оптимального ступеня функціонування і стабільності. Зникнення не тільки популяції, а і багатьох видів означає втрату потенційно дуже цінного для людства генетичного матеріалу.

Література

1. Вороб'єв Д.В. Методика лесотипологических исследований. – К.: Урожай. – 1967. – 387 с.
2. Лаптів О.О., Падун І.М. Аналіз флори та умов її існування в середовищі великого міста (на прикладі м. Києва)// Біологія. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка, 2000, в. 30. С. 47-49.
3. Определитель высших растений Украины. – К.: Наук. думка. – 1987. – 545 С.
4. Осіюк Л.М. Аналіз змін кількісного та видового складу рослин зони Полісся та Лісостепу України під впливом антропогенного фактору// Інтродукція та збереження рослинного різноманіття. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка, 1999, в. 1. – С. 23-24.
5. Поварніцин В.О. Ліси Українського Полісся. – К.: АН УРСР. – 1977. С. 63-78.

6. Свириденко В.Є., Шабарова С.І., Янцеловська Є.О. Динаміка надґрунтового покриття в корінних типах лісу лісопарку "Конча-Заспа" з 1960 по 1996 роки// Наук. вісник НАУ, 1977, в. 2. С. 208-212.

7. Тахтаджян А.Л. Флористические области Земли. – Л.: Наука. – 1978. – 247 с.

8. Толмачев А.И. Введение в географию растений. Изд-во Ленингр. ун-та. – 1974. – 243 с.

9. Шеляг-Сосонко. Ю., Ємельянов І. Біорізноманіття та сталий розвиток України// Вісн. НАН України, 2000, № 4, С. 35-39.

10. Schubert R. Pflanzengeographie// Berlin. Akademie-Verlag. – 1966. – 296 p.

УДК 630*187

Проф. А.Й. Швиденко, д-р с.-г. наук; доц. О.М. Данілова,
канд. с.-г. наук; асист. І.Д. Бойко – Чернівецький НУ

ГЕОГРАФІЯ ТИПІВ ЛІСУ УКРАЇНИ

Лісівничо-екологічна типологія – найбільш досконале вчення про типи лісу. В Україні формуються типи дубових, соснових, букових, ялицевих, ялинових, чорновільхових і деяких інших типів лісів. З урахуванням їх різноманіття лісоводи організовують і ведуть комплексне багатоцільове лісове господарство.

Ключові слова: едафічна сітка, діброви, бучини, яличини, смеречини, вільшини, тип лісостану, едатоп, макрокомплекс типів лісу.

Prof. A.Yo. Shvydenko, doc. O.M. Danilova, I.D. Boiko – Chernivtsi National University

Forest Types Geography

Forestry-ecological typology is among the most ideal sphere of knowledge concerning forest types. Ukraine is known for formation of oak, pine, beech, fir, abias, black alder and some other forest types. Taking into consideration forest types diversity, the foresters organize and conduct complex multi-purpose forest economy.

Key words: edaphic net, oak stands, beech stands, fir stands, abias stands, alder stands, forest stand type, edatope, forest types macro-complex.

Лісівничо-екологічна типологія, одним із фундаторів якої був академік Петро Степанович Погребняк, стала основою ведення лісового господарства в Україні. Але, у лісівничій літературі недостатньо висвітлені особливості формування типів лісу на терені нашої держави, їх поширення. Деякі лісівники ще й досі не розуміють прийнятої класифікації, не розрізняють основних лісотипологічних таксономічних одиниць: едатопи називають типами лісу, типи лісостанів іменують назвами груп типів лісу (наприклад, дубняки – дібровами, бучинники – бучинами, яличники – яличинами, ялинники (незалежно від того, де вони ростуть) – смеречинами тощо). Особливо шкідлива така плутанина, коли вона допускається у публікаціях.

Щоб уникнути подібних непорозумінь, лісовод повинен чітко уявити принципи класифікації лісівничої типології, користуватись трьома таксономічними одиницями лісівничо-екологічної типології, до яких належать: **тип умов місцевиростання** або **едатоп**, **тип лісу** і **тип лісостану** [7].

Едафічна сітка, яка відображає едафо-гідрологічні умови середовища, одночасно виступає і координатним ключем типів лісу. У кожній кліматичній зоні вона включає також ординату клімату і стає сіткою екотопів, які характеризуються не тільки ідентичною родючістю і вологістю ґрунту, а й кліматичними умовами. Отже, екотоп відображає єдність трофотопу, гігротопу і